

Иво Янев

СПИН: УТВЪРЖДАВАНЕ НА ЛЮБОВТА КЪМ БЛИЖНИЯ

(Пастирска грижа за хора страдащи от СПИН/НІV)

Abstract: Ivo Yanev, *Affirmation of Love to Our Fellow Human (Pastoral Care for AIDS Patients)*.

The aim of this paper is to examine the role of the Orthodox Church in providing pastoral care for AIDS patients. It is crucial to highlight the significant value of the priest, who is dedicated to the spiritual care of the ill. Through his actions, the priest creates a supportive environment in which patients can experience comfort and renewal, not only psychologically but also spiritually.

Keywords: *Pastoral Theology, Pastoral Psychology, AIDS, HIV, Psychology, Practical Theology*

През последните десетилетия в целия свят се разпространява една от най-тежките болести нападали човечеството през последните векове – болестта СПИН (Синдром на придобитата имунна недостатъчност – AIDS-Acquired immune deficiency sindrom).¹

Обща информация за болестта

СПИН е тежко вирусно заболяване на имунната система, в резултат на което се развиват опортюнистични инфекции и неоплазии, които водят до смърт. За пръв път вирусът на НІV е разпознат през 1981 г. в САЩ. Сега се знае, че той поражява определен вид бели кръвни клетки-лимфоцити (т. нар. Т-хелпери или клетки-помощници²).

¹ Срв. К. Sepkowitz, "AIDS-the first 20 years". *New England Journal of Medicine* 344 (23), June 2001, pp. 1764–1772.

² Вж. М. Маркова, "Имунитетът", *Наука и техника* 12 (1999), с. 41-46.

Тези клетки играят ключова роля при осъществяване на имунната система на организма, затова и заболяването е животозастрашаващо. Проникналият в клетките вирус, може да остане в тях известно време без да се възпроизвежда. През този период, който може да трае от няколко месеца до няколко години, не се наблюдават признаци на вирусна инфекция. След развиването и размножаването му започва масово унищожаване на значителна част от лимфоцитите, което води до срив на имунната система и до клинични прояви на имунна недостатъчност.¹ Понастоящем болните от СПИН наброяват повече от 34 милиона, затова Православната църква обръща особено внимание при обгрижването на тези болни наши събрата и сестри.

Мястото на Църквата и духовенството в грижата за болните от СПИН и носителите на ХИВ

Църквата и нейните пастири имат изключително важно положение при предпазването на подрастващите от болестта СПИН и за грижата за тези, които са заболели от тази болест. Енорийският свещеник чрез проповедите си по време на богослужение, чрез беседи в неделното училище или пък при лични събеседвания с юношите трябва да им разяснява физическата, психическата и духовната опасност от тази тежка болест. Разбира се, на първо място самият пастир трябва да бъде образован и да се запознае с най-съвременните данни за болестта СПИН.

В Еладската православна църква още от времето на *Атинския архиепископ Христодул* (1939-2008) се извършва сериозна пастирска грижа за болните от СПИН млади хора. Важен момент, който поставя началото на промяна в отношението на църковните и богословски среди в Гърция, е словото на архиепископа пред студенти в гр. Волос на тема *AIDS: Αληθεύοντες εν Αγάπη – Μια Στάση Ευθύνης Συλλογικής και Ατομικής* (СПИН: Утвърждаване в обичта – една позиция на отговорността на общността и индивида). В това слово той излага своето твърдение, че болестта СПИН е дошла да покаже, доколко липсват любовта и състраданието у обикновения вярващ, а и особено в

¹ Срв. S. Watstein, Stephen Stratton, *The Encyclopedia of HIV and AIDS*. New York, 2003, p. 17-18; виж също и El. Macklin (ed.), *AIDS and Families: Report of the AIDS Task Force. Groves Conference on Marriage and the Family*. New York-London, 1989.

неговите пастири. Според архиепископа гръцкото общество твърди и парадира, че е християнско, а всъщност чрез болестта СПИН се вижда, че у него няма състрадание и любов към болния, към ближния, изпаднал в нужда. Хората, болни от СПИН, са наши братя, нуждаещи се от обич. Употребата на предпазни средства при полов акт не решава проблема, защото опасността от тази болест продължава да съществува. Единственият възможен начин на спасение е гърците да се върнат в лоното на своята Църква и да възстановят в душите си учението на Спасителя Господ Иисус Христос за чист нравствен и физически живот.¹

Друг важен момент по отношение на тази болест е обръщението на архиепископ Христодул по случай 1-ви декември – международния ден за борба с болестта СПИН, през 2006 г. В това свое слово той обръща внимание на християните, че СПИН става все по-опасна за младото население на Гърция, и че единственият начин за нейното ограничаване е превенцията на всички нива на гръцкото общество, която ще се осъществи чрез укрепването на морала на гърците.² Въз основа на тези две послания сред духовенството и богословите се затвърждават два основни извода. *Първият* е мнението, че СПИН не е позорен отпечатък върху живота на болния, а е болест като всички останали и всеки вярващ е длъжен да се грижи според възможностите си за тези болни, така както се полагат грижи за всички страдащи от тежки и неизлечими болести. *И второ* – най-важната отговорност на Църквата в случая е да възпита младите хора в истинска любов към Бога, спазване на Неговите заповеди и чист живот в Христа. Всичко това ще предпази младият човек при съзряването му и през целия му живот. От друга страна този човек, когато създаде семейство, ще възпитава децата си в православието и така ще ги подготви, че те от своя страна да живеят чист живот. Последният извод трябва да стане основата, върху която пастирите и вярващите трябва да се борят срещу СПИН.

¹ Срв. *Ομιλία του Μακαριστού Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος με θέμα: AIDS: Αληθεύοντες εν Αγάπη* - Μια Στάση Ευθύνης Συλλογικής και Ατομικής. Βολος, 1995; също и Христоδούλου, μιτρ. *Εκ του θανάτου εις την ζωήν*. Βολος, 1993.

² Срв. *Μήνυμα του Μακαριστού Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος Χριστοδούλου για την Διεθνή Ημέρα κατά του AIDS* (1 Δεκεμβρίου 2006), Αθήνα, 2006.

Методи на душегрижие за болни от СПИН млади хора

В нашето общество съществуват редица фактори, които спомагат разпространението на болестта СПИН – употребата на наркотици, безразборните полови контакти, аморалното поведение на повечето съвременни млади хора, ултралибералното отношение на обществото към тези проблеми и др. Това заболяване, първоначално обособено в определена рискова група, в наше време се разпространява в почти всички слоеве на обществото и Църквата и нейните пастири трябва да осъзнаят важността на този проблем. Православната църква в лицето на своите свещенослужители, богослови и миряни е длъжна да участва в борбата с тази смъртоносна болест и в преодоляването на нейните опасни, не само за тялото, но и за психиката и душата последствия. Осъзнавайки своята отговорност пред Бога и хората, Църквата счита за свой важен и основен дълг да подготви младите хора за този проблем, да ги възпита в християнски нравствени ценности и по този начин да извърши превенция на тази болест. Както болестта СПИН, така и наркозависимостта и другите зависимости показват размера на духовно-нравствената рана в обществото, което Църквата и нейните пастири са длъжни да лекуват духовно.

Църквата още от времето на Спасителя се грижи за всички болни и нуждаещи се и има изключителен опит в тази дейност. Въпреки това, не трябва да се забравя, че епидемията от СПИН се отличава от това служение през вековете със своята специфика, методи и характер на заболяването, неговите нравствени корени и социални последствия.¹

Една от най-важните задачи на пастира при грижата му за болните от СПИН млади хора е да ги въведе в енорийския живот, да ги възцъркови, да им открие благодатната съкровищница на Православната църква и да им покаже, че Църквата, свещениците и миряните ги обичат и желаят да се грижат и молят за тях. Втори фактор е проповедта на пастира в храма и по време на всички обществени и

¹ Сrv. Концепция участия Русской Православной Церкви в борьбе с распространением ВИЧ/СПИДа и работе с людьми, живущими с ВИЧ/СПИДом. Преамбюл. <https://mospat.ru/ru/documents/koncepciya-uchastiya-russkojj-pravoslavnoj-j-cerkvi-v-borbe-s-rasprostraneniem-vichspida-i-rabote-s-lyudmi-zhivushhimi-s-vichspidom/> (10.2017)

частни богослужения. Необходимо е свещеникът винаги да напомня за любовта на Бога и за възможността на болния да се изцели или да се подобри неговото здравословно състояние.¹

Както при всяка болест, най-важен принцип на пастирското душепопечение е състрадателната жертвена любов на пастира към своите пасоми.² Нужно е свещеникът да се отнася към болните от СПИН, както към всеки болен или здрав християнин, с тази разлика, че болният от СПИН изпитва извънредно психологическо и душевно страдание, което е особено трудно поносимо в първите месеци, след като е получил диагнозата. Това психологическо бреме се усилва от ред обстоятелства от настоящия живот на болния – отхвърлянето от страна на обществото и роднините, изгубване на смисъл за живот, чувството на страх от приближаващата смърт,³ както и от отбелязването с печата на позора – стигмата. Пастирът трябва да проявява максимално внимание към болния. Най-важното тук е да му помогне да преодолее налегналото го отчаяние, да му възвърне изгубената надежда и да му даде възможност да намери отново смисъла на живота като го срещне с Христос и Неговата Църква.⁴

При грижата си за болните от СПИН млади хора е необходимо свещеникът да работи в две основни направления – първо да проявява своята грижа както към самия болен, така и към неговото семейство и близки. Възстановяването на доверието между болния и близкото му обкръжение, особено по посока към болния, ще спомогне той да почувства отново, значим за близките и обществото. От своя страна семейството и неговите близки трябва осъзнаят, благодарение на свещеника, че болният е същата онази личност, каквато е била и преди болестта. Дори още повече – че той е християнин, т. е.

¹ Срв. *Концепция участия Русской Православной Церкви в борьбе с распространением ВИЧ/СПИДа и работе с людьми, живущими с ВИЧ/СПИДом. Часть II. Задачи по организации церковной работы с людьми, живущими с ВИЧ/СПИДом, и их близкими. II.1. Приходской уровень.* <https://mospat.ru/ru/documents/koncepciya-uchastiya-russkojj-pravoslavnoj-cerkvi-v-borbe-s-rasprostraneniem-vichspida-i-rabote-s-lyudmi-zhivushhimi-s-vichspidom/> (10.2017)

² Срв. Г. Глюгов, *Душепастирът и грижата му за телесноболните.* – ГСУ- БФ, т. XX, 1942-1943, София, 1943, с. 11-12.

³ Срв. J. Knowles, *Gruppenberatung als Seelsorge und Lebenshilfe.* Mainz, 1971, S. 23.

⁴ Срв. Er. Engelke, *Sterbenskranke und die Kirche. (Gesellschaft und Theologie: Abteilung Praxis der Kirche).* München-Mainz, 1980, S. 43.

техен събрат в Христос. Доброто отношение към болния може да го подтикне за в бъдеще сам да прояви грижа към другите заразени със СПИН. Собственият му опит ще допринесе положително в процеса на полагането на грижа от страна на пастира.¹

Друга важна грижа на духовника е оказване на помощ на младите семейства, в които единият от съпрузите и болен от СПИН. По принцип тази диагноза подлага семейството на сериозно изпитание. Тези случаи изискват особено внимание и такт. Важен момент е и желанието на двойката, от която единия е болен от СПИН, да сключи църковен брак и да създаде християнско семейство. В този случай свещеникът е длъжен да беседва с тях, като им разясни същността на болестта, така че да разберат каква е опасността, а именно – че съществува реален риск от заразяване на партньора, както и на тяхното бъдещо дете.²

Църковно-социалната работа (дякония) за хора, болни от СПИН е много важна част от съвременното пастирско служение. Необходимо е в енориите и манастирите да се създадат центрове за оказване на духовна и психологическа помощ за тези хора и техните близки и приятели. В работата на тези центрове е нужно да участват освен духовници и богослови, но и подготвени миряни от енорията. В някои от енорийските общности е възможно да се създадат телефони на доверието за оказване на духовна и психологическа помощ, които да се обслужват от духовници, специалисти – психолози и социални работници. Особено важно е към енориите да се създадат патронажни служби за всички тежко болни и нуждаещи се, към които се включват и болните от СПИН. Грижата включва освен редовното посещение и съответните молитви от страна на пастира, но и набиране на храна, литература и други необходими продукти и дейности за болните. Тук е мястото да се спомене за липсващата в момента у нас (за разлика от другите православни страни) служба „Сестри на

¹ Сръв. Концепция участия Русской Православной Церкви в борьбе с распространением ВИЧ/СПИДа и работе с людьми, живущими с ВИЧ/СПИДом. Часть II. Задачи по организации церковной работы с людьми, живущими с ВИЧ/СПИДом, и их близкими. II.1. Приходской уровень. <https://mospat.ru/ru/documents/konceptsiya-uchastiya-russkojj-pravoslavnoj-cerkvi-v-borbe-s-rasprostraneniem-vichspida-i-rabote-s-lyudmi-zhivushhimi-s-vichspidom/> (10.2017)

² Пак там.

милосърдието” (сестринство¹, съществувало у нас до 1944 г. и известно още като „Милосърдни сестри”). Тази общност освен нормалните функции на медицинска сестра, извършва и духовно обгрижване на болните, състоящо се от лични и общи беседи, катехизация, четене на Свещ. Писание и духовна литература и др.²

Важно място при пастирската грижа на болните от СПИН млади хора заемат рехабилитационните центрове и домове за грижи при различните епархийски и ставропигиални манастири. В тях се извършва не само медицинска и палиативна грижа, но също и сериозно душепопечение от страна на манастирското братство.³ Това душегрижие се изразява в редовни лични и общи духовни беседи, изповед, молитви заедно с духовниците, участие в богослуженията на светата обител, редовно причастяване със св. Дарове, извършване на тайнството Елеосвещение и др.⁴

В Руската и Гръцката православни църкви съществуват специализирани църковни организации по оказване на различни помощи на болните от СПИН и техните близки. Тези социални и медицински центрове имат и задачата да обучават енорийските свещеници и миряни за работа и грижа за болните.⁵

В Руската православна църква съществува практика да се приемат болни от СПИН млади хора като послушници и по-късно, след преминаването им на периода на послушание, да бъдат постригвани в малка монашеска схима. Болестта не пречи за това, както и не е не-

¹ Вж. повече за сестринството у О. Егорова, "Особенности оказания паллиативной помощи сестрами милосердия". – В: *Пастырская и сестринская помощь ВИЧ-инфицированным людям. Пособие для священников, сестер милосердия и добровольцев*. Москва, 2011, с. 106-130; Свещеномъченик Сергей (Махалев), *Сестри на милосърдието*, София, 2011.

² Срв. О. Егорова, пос. съч., с. 130.

³ Срв. *Паллиативная помощь и уход. Медицинские, психологические и духовные аспекты при ВИЧ/СПИДе и прогрессирующих хронических заболеваниях. Опыт Русской Православной церкви*, Москва, 2008, с. 6-7.

⁴ Срв. *Концепция участия Русской Православной Церкви в борьбе с распространением ВИЧ/СПИДа и работе с людьми, живущими с ВИЧ/СПИДом. Часть II. Задачи по организации церковной работы с людьми, живущими с ВИЧ/СПИДом, и их близкими. II.1. Приходской уровень*. <https://mospat.ru/ru/documents/konceptsiya-uchastiya-russkojj-pravoslavnoj-cerkvi-v-borbe-s-rasprostraneniem-vichspida-i-rabote-s-lyudmi-zhivushhimi-s-vichspidom/> (10.2017)

⁵ Пак там.

обходимо да се спазват специални правила на монашески живот, освен обичайните за този подвиг обети. Въпреки това, за манастира и обитаващите го след време възникват две основни изкушения. Първото може да възникне, когато този монах започне да приема антивирусна терапия¹, защото не след дълго новината за неговата болест ще стане известна и на вярващите. При това положение има опасност да възникнат изкушения от страна на миряните или други духовници и така манастира да бъде обявен за обиталище на греховни и безнравствени хора. Второто изкушение идва от необходимостта от специални грижи за монаха, когато достигне терминалния стадий на заболяването. Тогава трябва да напусне обителта и да отиде в специален хоспис², за да се остави на грижите на светски хора преди смъртта си, въпреки монашеските правила и традиция за предсмъртния период в обителта. Но ако обителта живее в духа на Христовите заповеди за любов към ближните, тези изкушения няма да оказват отрицателно влияние върху духовния живот на братството или сестринството.³

Друг важен въпрос, който съществува в нашето съвремие при хората, носители на СПИН, е възможността им за приемане на свещен сан. В църковните канони няма пълна забрана за ръкоположението на ХИВ-позитивни, освен общите изисквания, тъй като по времето на създаването им тази болест не е съществувала. Когато кандидатът е заразен например в ранна детска възраст от майката, при преливане на кръв или други медицински манипулации, то сама по себе си болестта не е пречка за ръкоположение. Тук единствено отрицателно въздействие СПИН може да окаже при обществената и енорийската дейност на духовника. За съжаление репутацията на болните от СПИН в нашето съвременно общество е на твърде ниско ниво. Едно е човек да се спасява в църковната община, съвсем друго

¹ Антивирусна терапия – комбинация от специално подбрани (от два до четири) фармацевтични препарата, които се борят с размножаването на вируса в организма и позволяват да се продължи срока на живота при болестта СПИН и при ХИВ инфекция, а също и в някои моменти да спрат развитието на болестта.

² Относно дейността на хосписите при грижата за болни от СПИН млади хора вж. Д. Трифонова и др. *Хосписите в България и Европейския съюз*, София, 2003, с. 6-10.

³ Срв. Игумен (Кондратьев) Мефодий, "Практика духовного окормления ВИЧ-инфицированных людей". – В: *Пастырская и сестринская помощь ВИЧ-инфицированным людям. Пособие для священников, сестер милосердия и добровольцев*, Москва, 2011, с. 37-38.

е да я възглавява, затова желанието за свещен сан на болен от СПИН поражда няколко важни проблема. Не е възможно свещеникът да скрие своята болест, особено след началото на антиретровирусната терапия. Съществува реалната опасност от въвеждане в изкушение на енорията и отклоняването на християните от нея. Поради тази причина, повечето архиереи отклоняват болните от СПИН кандидати за свещен сан и ги насочват към монашески живот.¹

Болестта СПИН е бич на съвременното ни общество, затова подготовката на пастира, богослова и православния християнин е изключително важна. Все по-често тази болест навлиза в енорията – появяват се случаи на заразени при кръвопреливане или от медицински и зъболекарски инструменти (макар и все по-рядко, заради съвременните мерки за сигурност при различните манипулации). Освен това, все по-често младите хора, заразили се вече с тази болест, разбират временността на земния живот и търсят помощ и утеха именно в св. Църква. Затова днес църковните йерарси твърдят, че сериозен проблем е безнравственото отношение към болните от СПИН и хората, свързани с тях, както и членовете на техните семейства. Такива хора сега често срещат отказ при кандидатстване на работа, при постъпване във ВУЗ. Хората носители на ХИВ-инфекция често несправедливо се отхвърлят от мястото, където са длъжни да ги приемат. Именно затова Църквата и нейните пастири са длъжни да обяснят на всички вярващи и на обществото, че към болните от СПИН трябва да се отнасят по-търпимо, братски и с милосърдие, както Спасителят неведнъж е изцелявал с любов всеки страдащ, който идва при него с вяра.

¹ Пак там, с. 39-40.